

СТАНОВИЩЕ

ЗА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И
НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“ ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЯНИЕ 3.1 –
СОЦИОЛОГИЯ, АНТРОПОЛОГИЯ И НАУКИ ЗА КУЛТУРАТА (КУЛТУРОЛОГИЯ,
ИСТОРИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНАТА ЕВРОПЕЙСКА КУЛТУРА. ТЕОЛОГИЯ НА
ВЛАСТТА ВЪВ ВИЗАНТИЯ),

НА ТЕМА:

„ПАМЕТ, ЛЕГИТИМНОСТ И ВЛАСТ. ХРИСТОВИТЕ РЕЛИКВИ И
ДВОРЦОВИЯ ЦЕРЕМОНИАЛ ВЪВ ВИЗАНТИЯ (СР. НА IX- НАЧ. НА XI В.),

ОТ АС. ГЕОРГИ КИРИЛОВ КАЗАКОВ,

ДОКТОРАНТ НА САМОСТОЯТЕЛНА ПОДГОТОВКА

Обикновено се смята, че изборът на тема е една от важните предпоставки за успеха на всеки научен труд. В такъв смисъл може да се каже, че изборът на темата на дисертацията е определено сполучлив – проблемът е наистина неизследван в българската историография, и в такъв смисъл този труд е първи по рода си у нас. Разбира се, тази тема е достатъчно изследвана в чуждата историография, главно френска, така, че авторът е имало върху какво да стъпи. Той познава добре по-старата литература и я използва активно, макар, че на места се е придържал прекалено плътно към нея.

Работата е изключително византоложка, авторът е избегнал изкушението да разгледа въпроса с оглед на българската държава, за което има условия и както най-често се случва в изследвания на български автори по византоложки теми. Това в случая ми се вижда добре, доколкото се избягва влиянието на национални емоции при решаването на конкретните въпроси. От друга страна, решаването на всеки такъв конкретен проблем, би могло да помогне по-добре за отговора на някои конкретни въпроси от българо-византийските отношения, а по-късно и за отношенията на Византия с други държави.

Изследването на дворцовия церемониал във Византия като фактор за легитимността на императорската власт е част от един по-голям въпрос, а именно този за институционалната устойчивост на империята, която както е добре известно, и това е отбелязано от докторанта, е най-дълготрайната империя в историята на нашата част на

света. Този въпрос е изследван отдавна и се търсят причините за тази устойчивост, но в последно време се обръща значително повече внимание на въпроси, които в миналото са се считали по-скоро за второстепенни. Един от тези въпроси е за ролята на императорския церемониал за тази стабилност. Един въпрос, който на пръв поглед не изглежда сложен, но всъщност засяга самите основи на империята, доколкото именно в него се въплъщава връзката с Божественото, въплътена в различните Христови, Богородични и др. реликви и мощи, събирани в продължение на столетия в Константинопол. По-такъв начин се откроява християнският, да го наречем източният пласт в този церемониал, който въпреки силното римско наследство става вече преобладаващ в изследвания период. По този начин се показват всъщност два вида легитимация на властта, наследената от Рим и „добавената“ от християнството, което разбира се не е само източно, а все пак също минава през Рим.

В работата се показва добре превръщането на императорския дворец и съответните църкви в съсредоточие на Христови реликви, и превръщането му по този начин в реплика на Йерусалим, като център на християнството. Модел, който след това ще бъде повтарян многократно, особено след 1204 г., а също и в поствизантийския период. Отлично впечатление прави открояването на връзката между дворцовите ритуали и системата от църковни празници на Константинополската църква, която е основна и много важна.

Особено интересна е частта, която се занимава с реликвите и мощите, които заемат изключително място в идеологическата система на империята и авторът е показал добре как става това чрез дворцовите ритуали. Специално внимание разбираемо се обръща на главните от тези реликви – Христовият кръст, който играе двойна роля, от една страна, като най-важен символ на Царя на царете, Исус Христос, и от друга, като символ свързан с основателя на Константинопол, Константин Велики, императорът пренесъл центърът на империята на изток, започнал нейната християнизация и превърнал кръста в символ на императорската победа ! За целта е разгледан самият култ към Кръста, в неговото зараждане и развитие, за да може да се покаже неговата роля в императорския церемониал, и изобщо в идеологическата система на империята.

Приносно значение има и частта, която изследва церемониите на знаменития Празник на православието („Неделя на православието“), ролята на императора в тях и неговия принос за легитимиране на императорската власт и за институционалната устойчивост на държавата. Изясняването на ролята на императора в системата от ритуали свързани с този празник, може да бъде използван за хвърляне на светлина и върху

подобни процеси в други страни. Основно внимание се обръща на главния паметник, възникнал във връзка с този празник и играещ изключително важна роля по-нататък в идеологическата система на империята – Синодикът в неделята на православие. Авторът е прав да твърди, че посредством този паметник се постига нещо много важно – осъждайки възгледите на императорите иконоборци, се избягва осъждането на императорската институция.

В работата са привлечени, освен основния извор за императорския церемониал, какъвто е „Книга за церемониите“ на Константин VII Порфирогенит, също и други извори, между които и литургически и археологически. Изворите биха могли да бъдат разширени с използването на повече археологически материал, особено сфрагистичен и нумизматичен, доколкото на много от монетите и печатите са показани изследваните реликви - напр. двойният императорски кръст, за който се смята, че е бил изработен по времето на Константин Велики, в който е имало парче от Христовия кръст и е бил използван активно в някои от церемониите в двореца, както е показано добре в съответната глава.

Към работата могат да бъдат отправени и някои бележки и препоръки, повечето от тях с библиографски характер. Както беше казано вече по-горе, авторът познава добре основната литература, особено френскоезичната, нещо изключително рядко в днешно време. Библиографията в някои от частите би могла да се разшири, като напр. тази за култа към Христовия кръст и ролята на Константин Велики и майка му за развитието на този култ. В тази посока би могло да се използват напр. големият обем от изследвания натрупани в поредицата от симпозиуми „Ниш и Византия“, посветени в голямата си част на тези култове, където има публикуван и много археологически материал.

Странно впечатление прави използването на различни места в текста на различни издания на едно и също изследване, като напр. това на Ж. Дагрон“ Императорът и свещеникът“, където се цитира ту оригиналното френско издание, ту българския превод. Това може би е предизвикано от желание да се приближи текстът до по-широката научна публика, извън крайно ограничената франкофонска, но тогава трябва да се цитират и двете издания навсякъде, още повече, че в българското има редица проблеми. Би могла да се разшири и българската историография, без да се занимавам с подбора, която не се изчерпва с цитираните от докторанта автори, особено по някои от конкретните въпроси изследвани в дисертацията.

На места би могла да бъде прецизирана и терминологията, като напр. в случая с „тоягата“ на Мойсей. В българската книжнина се е наложила думата „жезъл“ и въпреки, че на други езици преводът е друг, следва да се използва традиционната у нас дума, или да се обясни причината ако се въвежда нов термин.

В заключение бих искал да кажа, че представената дисертация напълно отговаря на формалните и неформалните изисквания за да бъде защитена като докторат за което ще гласувам и призовавам останалите членове на уважаемото научно жури !

Царево

доц. дин Димо Чешмеджиев

10 август 2017

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“/

Кирило-Методиевски научен център - БАН